

Ольга Георгіївна Муромцева

(16.02.1938—19.10.2008)

Рік тому, на Різдво, у затишному й гостинному домі Муромцевих ми віншували Ольгу Георгіївну, даруючи щойно виданий томик її вибраних праць “З історії української літературної мови”. Жартома і всерйоз ми проголосили 2008 рік роком Ольги Георгіївни. Господиня дому була радісна, щаслива... Жодної скарги на тяжку недугу.

19 жовтня 2008 року відійшла у вічність Ольга Георгіївна Муромцева — блискучий мовознавець, мудрий порадник, доктор філологічних наук, професор, ініціатор створення, засновник і завідувач (1992—2001) кафедри українознавства Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, натхненник і сподвижник численних добрих справ.

Час сріблястих снігів і пекучих морозів, мальовниче й щедре село Хотімля на Харківщині, затишний дім дружної доброї сім'ї — це часопростір народин Ольги Георгіївни, звідки започатковується чистота її душі, велич серця, витривалість і цілеспрямованість, нетерпимість до поверховості, неприйнятність зла й безчестя, несхитність, чесність і безмежна доброта. Батько, Аксьонов Георгій Тимофійович (працелюбний, дисциплінований, вимогливий організатор навчального процесу), працював учителем російської мови та літератури, завучем, а згодом директором школи на Сахновщині в Харківській області. Стиль життя Учителя не міг не позначитися на поведінці, навчанні його трьох доньок. Колишній однокласник Ольги, учень Георгія Тимофійовича, а нині відмінник енергетики СРСР, заслужений енергетик СНД, почесний енергетик України Станіслав Кривошеєв відзначає не по-дитячому спокійне, вдумливе й розважливе ставлення Олі до всього, з чим вона стрічалася. При цьому було ледь чи можливо перевершити її в активності, невтомності, винахідливості. Вона організувала урочистості, і на такі шкільні вечори старшокласників не треба було силоміць приводити. Однокласники й досі пам'ятають: здебільшого дітлахи обпаленого війною села, вони спершу на таких вечорах почувалися незручно, бо не вміли танцювати. Ольга ж, яка добре співала, була активісткою шкільного хору, помітивши їхню сором'язливість і нерішучість, домовилася з баяністом, керівником хору, щоби після репетицій усі бажаючі могли «під баян» учитися танцю. У післявоєнний час, коли багато хто не знав тепла батьківських обіймів, коли за найкращий подарунок правив шматок господарського мила, це дівча відкривало багатьом радість віри у свої сили і в майбутнє.

І так було постійно: делікатно, необразливо для співрозмовника, зовні тихо й непомітно, вона давала розраду усім, хто потребував її підмоги. Можливо, саме тому по смерті батьків для молодших сестер і їхніх сімей став батьківським дім на Москалівці у Харкові.

Закінчивши школу із золотою медаллю, Ольга Муромцева вступила до Харківського державного університету імені М. Горького (нині Харківський національний університет імені В. Каразіна), де обрала спеціальність «українська мова та література». Високий професіоналізм, відданість педагогічній діяльності, пильна увага до слова, жага нових знань — ці риси викладачів, зокрема Г. Солонської, М. Наконечного, заохотили талановиту студентку до мовознавчих студій. Першу наукову роботу «Розробка питань словотвору у вітчизняному мовознавстві» опубліковано 1958-го р. в збірнику тез студентської наукової конференції. Уже тоді викладачі, відомі вчені, відзначили здатність дослідниці до всебічного аналізу мовних явищ і після закінчення університету запропонували роботу на кафедрі української мови та в редакції газети «Харківський університет», а згодом рекомендували до аспірантури Інституту мовознавства імені О.О. Потебні АН УРСР.

Підсумком кількарічної наукової праці О. Муромцевої став захист кандидатської дисертації «Семантичні зміни в групі суспільно-політичної лексики української літературної мови другої половини XIX — першої половини XX століття» (1968 р.; науковий керівник — старший науковий працівник, доцент С. Левченко), де повною мірою виявилась широта кругозору молодого науковця, сміливість, послідовність і виваженість у висуванні гіпотез, уміння інтерпретувати найскладніші теорії. Через 20 років невтомна праця в галузі лексикології та історії української літературної мови увінчалася докторською дисертацією «Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX — першій половині XX століття», у якій докладно розглянуто процеси розвитку лексичного складу української літературної мови на широкому матеріалі художньої літератури, публіцистики.

Наукові зацікавлення Ольги Георгіївни охоплюють різноманітні галузі мовознавства — семасіологію, лексикологію, морфологію, словотвір, історію літературної мови, стилістику, соціолінгвістику, методику і культуру викладання мови — свідченням чого є понад 100 опублікованих розвідок, серед яких монографія, численні підручники, посібники, статті, зокрема й енциклопедичні, народний календар. За видатні досягнення в галузі науки Рада директорів Американського інституту біографій обрала Ольгу Муромцеву почесним членом жіночої професійно-консультаційної ради, а її ім'я занесено до біографічного довідника «Видатні жінки-науковці».

Ольга Муромцева дбайливо ставилась до слова, вимагаючи того самого й від студентів-«каразінців» та «сковородинців» (від 1964-го р. на викладацькій роботі, професор від 1998-го р.). А хто ж, як не студентський колектив, найточніше відображає справжнє обличчя викладача. В. Скачкова, А. Нелюба, Т. Бакакіна, О. Кривошеєва, Л. Чурсіна, Н. Варич, О. Черемська, Л. Петрова, В. Мерінов — ось ті щасливці, кому доля посміхнулася можливістю бути аспірантами, а згодом і колегами Ольги Георгіївни, відчуті щедрість її душі (скільки наукових ідей подарувала вона своїм учням без претендування на їх авторство!). Саме завдяки цьому й умінню організовувати аспіранта, її "вихованці" завжди вчасно й успішно захищали і захищають дисертації.

Людина Слова і Діла вона була надзвичайно вимогливою передусім до себе, до своїх однодумців і колег. Атмосферу вимогливості, доброзичливості, взаємодопомоги й довіри можна було відчуті на кафедрі українознавства, заснованій професором Муромцевою. При цьому зауважмо: науково-педагогічна діяльність Ольги Георгіївни тісно пов'язана з поняттям громадянської совісті й життєвої активності. З'єднавши свою професійну долю з долею української мови у час її випробувань, Ольга Муромцева, росіянка за походженням, ніколи не зраджувала своєму вибору. Шануючи мову російську, добре її знаючи, вона докладала всіх зусиль, щоб піднести значення української мови, особливо коли це було неприємно, а то й небезпечно.

Кажуть, нібито неможливо встигнути всюди — і вдома, і на роботі. Ольга Георгіївна своєю діяльністю спростувала таке твердження. Її енергії вистачало на все: бути уважною дослідницею, бездоганним викладачем, керівником кафедрою, радником і консультантом аспірантам та докторантам, зразковою матір'ю та дружиною і гостинною господинею, а ще — незборимо прагнула повернути історичне обличчя місту Харкову, ініціювала створення обласного відділення Товариства української мови імені Т. Шевченка.

У різних куточках України, навіть за межами держави доводилося чути зізнання, що для багатьох професор Муромцева найперше — справжня Березина українського слова. Навіть відлітаючи у вічність, її душа й звідам накриває нас своєю Любов'ю.

Щирі друзі й шанувальники.

Olga G. Muromtseva (16.02.1938–19.10.2008)